

**НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ:
МЕТОДИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Цикл професійної підготовки

ВИКЛАДАЧІ:

Сергій Семенович Єрмоленко, доктор філологічних наук, професор

E-mail: signum70.1@gmail.com

Тетяна Вадимівна Радзівська, доктор філологічних наук, професор

E-mail: t.v.rad@ukr.net

Аушряле Ляонардівна Тараненко, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник

E-mail: oataran99@gmail.com

Галина Вікторівна Зимовець, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник

E-mail: galynazymovets@gmail.com

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 3 кредити ECTS

Заняття в аудиторії: 30 год. (20 год. лекцій, 10 год. семінарів)

Самостійна робота слухачів курсу: 60 год.

Форма підсумкового оцінювання: іспит.

АНОТАЦІЯ

Курс «Методи лінгвістичних досліджень» має комплексний характер, ознайомлює аспірантів з методологією загальнонаукових і конкретномовознавчих досліджень, готує аспірантів до самостійної дослідницької роботи. Він має і теоретичну, і практичну складову, надає майбутнім дослідникам інструментарій для різноаспектного аналізу мови.

Курс подає відомості про основні мовознавчі методи, використовувані в сучасних наукових дослідженнях, показує розвиток методологічних засад лінгвістичних досліджень в історії мовознавства, формує системні знання аспірантів у галузі методології наукових і насамперед лінгвістичних досліджень, прищеплює практичне вміння застосовувати набуті знання в процесі самостійної наукової діяльності. У процесі навчання аспіранти вчаться використовувати методи лінгвістичних досліджень різних наукових шкіл.

МЕТА І ЗАВДАННЯ

Мета курсу – дати аспірантам теоретичні знання з методології наукових і насамперед лінгвістичних досліджень; навчити аспірантів орієнтуватися в етапах історії світового та вітчизняного мовознавства як зміни лінгвістичних парадигм; дати знання про сучасний стан і перспективи лінгвістичної методології; закласти розуміння основних положень, підходів, наукових концепцій у цій сфері; сформувати в аспірантів вміння застосовувати на практиці різні методи лінгвістичних досліджень; виробити в аспірантів навички вільного оперування метамовою лінгвістики, відповідною загальнонауковою та лінгвістичною термінологією.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Знати етапи історії розвитку світової лінгвістичної думки та їхній історико-культурологічний контекст, усвідомлювати взаємозв'язок різних шкіл і підходів до аналізу мови	Прослуховування лекцій з елементами зворотного зв'язку.	Поточний контроль. Підсумковий іспит

Уміти аналізувати можливості та обмеження різних шкіл і методів, зокрема сфери їх застосування.	Виступи на семінарських заняттях з подальшим обговоренням.	Поточний контроль.
Сформувати вміння орієнтуватися в різних підходах до вивчення мови та застосовувати відповідний мовознавчий інструментарій для дослідження тих або інших мовних явищ.	Реферативна презентація конкретного мовознавчого напрямку.	Поточний контроль.
Удосконалювати цілісне системне уявлення про методологію й методи наукових досліджень, про загальнонаукові та конкретнонаукові методи лінгвістичних досліджень, вільно орієнтуватися в історії розвитку методологічних основ світового та вітчизняного мовознавства, оволодіти базовими методами, методиками та прийомами лінгвістичних досліджень.	Підготування виступів на семінарах, участь у дискусії. Індивідуальне завдання 1, 2, 3: рукопис	Поточний контроль.

ЗМІСТ КУРСУ

Вступне слово

Курс поглиблює знання про основні етапи розвитку методології лінгвістичних досліджень. Він спрямований на формування в аспірантів цілісного розуміння процесу формування наукових парадигм залежно від історико-культурного контексту, що сприяє розширенню мовознавчої картини світу.

Курс має передусім теоретичне спрямування, ознайомлює з методами мовознавчого аналізу відповідного матеріалу. У межах дисципліни велику увагу віддано вивченню методологічного апарату мовознавства, який був розроблений у конкретних школах і напрямках, зокрема аналізу можливостей його застосування в сучасних дослідженнях.

Практична значущість курсу полягає у формуванні вміння критично опрацьовувати значні обсяги інформації. Лекційні й семінарські заняття передбачають дискусії і обговорення широкого кола питань лінгвістичної проблематики, що сприятиме поліпшенню навичок ведення наукової дискусії. Аспіранти навчаються застосовувати здобуті знання під час практичного лінгвістичного аналізу, що допомагає прищепити вільне володіння відповідною метамовою мовознавства.

Тематичний план

№ з/п	Теми занять	Кількість годин
Лекція 1	<p align="center">Метод і методологія в науці</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методологія, методи, методики та прийоми наукових досліджень. 2. Лінгвістична парадигма як наукова система поглядів на сутність мови, її структуру, функціонування та розвиток 3. Взаємовідношення загальної методології і конкретних методів лінгвістичних досліджень. Філософські та методологічні проблеми мовознавства. 	2 год.
Лекція 2	<p align="center">Зв'язок методів досліджень і лінгвістичних напрямів в історії мовознавства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія лінгвістичних напрямів і лінгвістичних учень як зміна наукових парадигм. 2. Поліпарадигмальність у сучасному мовознавстві. Лінгвістична синергетика. 3. Методики лінгвістичного аналізу в міждисциплінарних парадигмах (ареальна лінгвістика, лінгвосеміотика, паралінгвістика, соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, політична лінгвістика, гендерна лінгвістика, психолінгвістика, нейролінгвістика та ін.). 	2 год.
Семінар 1	<p align="center">Методологія. Поняття про методи наукового дослідження</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методи, методики та прийоми лінгвістики. 2. Взаємовідношення загальної методології і конкретних методів лінгвістичних досліджень. 3. Філософські та методологічні проблеми мовознавства. 	

Лекція 3	<p>Описовий метод як найдавніший і один з найпоширеніших підходів до дослідження мови. Історичний і порівняльно-історичний методи та їхні методики</p> <p>1. Методика спостереження за мовним матеріалом, його групування та класифікації. Польова лінгвістика. Методика лінгвістичного експерименту. Недостатня розробленість методології описового мовознавства.</p> <p>2. Методика внутрішньої реконструкції. Методика зовнішньої реконструкції. Методика відносної хронології. Методика глотохронології. Методика лінгвістичної екстраполяції.</p> <p>3. Лінгвістична географія.</p>	2 год.
Лекція 4	<p>Типологічний метод. Зіставний (контрастивний) метод</p> <p>1. Різні принципи класифікації мов світу: генеалогічна, типологічна (структурна), соціолінгвістична.</p> <p>2. Типологія мов на їхніх різних структурних рівнях.</p> <p>3. Лінгвістичні універсалиї.</p>	2 год.
Лекція 5	<p>Системно-структурний (таксономічний) метод і його методики</p> <p>1. Опозиційний аналіз. Дистрибутивний аналіз. Аналіз за безпосередніми складниками.</p> <p>2. Трансформаційний аналіз. Компонентний аналіз.</p> <p>3. Поняття семантичного поля.</p>	2 год.
Семінар 2	<p>Описовий метод. Типологічний метод. Системно-структурний метод.</p> <p>1. Описовий метод.</p> <p>2. Типологічний метод.</p> <p>3. Системно-структурний метод.</p> <p><i>Індивідуальне завдання 1:</i> самостійні роботи за окремими питаннями лекції, написання конспекту, робота з літературою.</p> <p><i>Індивідуальне завдання 2:</i> самостійні роботи за окремими питаннями лекції, написання конспекту, робота з літературою.</p>	2 год.
Лекція 6	<p>Функціональний метод</p> <p>1. Функціональна граматики.</p> <p>2. Функціонально-семантичне поле.</p> <p>3. Функціональна лексикологія.</p>	2 год.
Лекція 7	<p>Комунікативно-прагматичний метод і його методики</p> <p>1. Теорія мовленнєвих актів. Теорія мовної комунікації.</p> <p>2. Лінгвістика тексту.</p> <p>3. Поняття дискурсу. Герменевтика.</p>	2 год.
Семінар 3	<p>Функціональний метод. Комунікативно-прагматичний метод</p> <p>1. Функціональний метод. Функціональна граматики.</p> <p>2. Функціонально-семантичне поле.</p> <p>3. Комунікативно-прагматичний метод.</p>	

Лекція 8	Логічний аналіз природної мови 1. Логічний підхід до дослідження мови в історії світової лінгвістики. 2. Аналітична і лінгвістична філософія.	2 год.
Семинар 4	Логічний аналіз мови 1. Логічний підхід до дослідження мови. 2. Аналітична філософія. 3. Лінгвістична філософія.	2 год.
Лекція 9	Когнітивний метод і його методики 1. Антропоцентризм. 2. Когнітивна теорія категоризації. 3. Когнітивна семантика. 4. Поняття концепту. Поняття фрейму.	2 год.
Лекція 10	Прикладна, математична, комп'ютерна лінгвістика 1. Лінгвістична статистика. Автоматизація лінгвістичних досліджень. Машинний переклад. 2. Комп'ютерна лексикографія. Корпусна лінгвістика (електронні корпуси національних мов). 3. Моделювання мовних об'єктів. Генеративна (породжувальна) лінгвістика.	2 год.
Семинар 5	Когнітивна, прикладна, математична, комп'ютерна лінгвістика 1. Когнітивний метод. Концепт. 2. Теорія гештальтів. 3. Математичні методи в мовознавстві. <i>Індивідуальне завдання 3:</i> самостійні роботи за окремими питаннями лекції, написання конспекту, робота з літературою.	2 год.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Активна участь у семінарі	5	6	30
Контрольна робота	2	12	24
Самостійна робота	1	6	6
Іспит	1	40	40
Разом			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності аспіранта за кожним із запланованих видів робіт здійснюють відповідно до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів	Критерії оцінювання
Усна відповідь на семінарі	6	Відповідь аспіранта виражена й науково обґрунтована, він демонструє особистий внесок у розв'язання поставленої проблеми, враховує наявні в лінгвістиці погляди й підходи, можливі альтернативи розв'язання. Аспірант здатний кваліфіковано обстоювати власні погляди, підтверджуючи їх дібраними або змодельованими прикладами.
	5	Аспірант повністю оволодів теоретичним матеріалом, логічно й послідовно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, наводить самостійно приклади та коментує їх, спроможний простежити історію питання чи мовного явища, демонструє вміння застосувати набуті знання в нестандартних ситуаціях. У разі, якщо матеріал винесено на самостійне опрацювання, виявляє творчий підхід до вивчення (наприклад, самостійно уклав структурно-логічну схему, таблицю, зробив презентацію та ін.), засвідчує ознаки самостійної життєвої позиції, оцінюючи нові факти, явища, погляди; визначає мету власної навчальної діяльності тощо. Під час підготування до заняття, окрім запропонованих додаткових посібників, опрацював самостійно дібрану літературу, уміє критично її оцінити. Під час відповіді аспірант не допускає фактичних і мовленнєвих помилок.
	4	Аспірант засвідчує високий рівень осмислення вивченого, спроможний логічно, аргументовано, чітко, точно й вільно висловлювати власні думки. Якщо теоретичний матеріал винесено на самостійне опрацювання, аспірант демонструє навички аналізу прочитаного, вміння оцінювати новий матеріал, опрацював усі запропоновані додаткові посібники, під час відповіді не користується власним конспектом, не допускає фактичних помилок. Уміє коментувати мовні явища, установлювати системні зв'язки. Мовлення чітке, логічне, хоча може припуститися однієї мовленнєвої помилки.
	3	Аспірант може не лише логічно й повно викладати вивчене, а й виявляє елементарне вміння аналізувати, робити узагальнення, давати чіткі визначення, у разі потреби переформулювати їх; виявлені здібності змінювати логіку викладу повідомлення, аналізу власного й чужого висловлення. Під час підготування матеріалу демонструє елементарне вміння самостійно працювати з додатковою науковою літературою, хоч в аспіранта узагальнення спрощені й неточні. Більшість теоретичних положень підтверджує прикладами. Мовлення позначене елементарним рівнем стилістичної культури, хоч може припуститися до трьох мовленнєвих помилок. Фактичних помилок немає.
	2	Аспірант здатен досить зв'язно висловлюватися, добре відтворювати матеріал прослуханої лекції (якщо тема винесена на самостійне опрацювання – переказує зміст кількох джерел, наводячи окремі приклади); може за допомогою викладача або іншого аспіранта дати визначення; застосовує набуті знання в стандартних ситуаціях, але ще не готовий виконувати навчальні роботи, що вимагають застосування трансформаційних умінь; мовлення стилістично недосконале, висловлення не завжди точне; допускає до чотирьох мовленнєвих помилок.
	1	Аспірант може переказати приблизно половину матеріалу лекції. У разі самостійного вивчення теми – непослідовно й незв'язно відтворює зміст прочитаного або, відповідаючи на поставлене запитання, користується конспектом, укладеним власноруч; губиться в разі потреби навести приклади, не завжди може дати відповідь на запитання, що конкретизує

		його висловлення. Виклад має ознаки поверховості, недостатньо осмислений і логічно недосконалий, бідний лексичний запас і синтаксичні конструкції, значна кількість фактичних помилок. Аспірант в основному орієнтується в змістові діалогів, проваджених на заняттях, проте висловлює невдалі репліки, не завжди враховує ситуацію спілкування; допускає шість мовленнєвих помилок.
	0	Аспірант епізодично відтворює теоретичний матеріал на рівні уривчастого переказування конспекту лекції. Якщо матеріал вивчав самостійно, то аспірант в основному розуміє суть мовного явища, але не може цілісно й точно його переказати, сплутує мовні факти; неповністю, користуючись лише підручником, опрацював питання; не може застосувати набутих знань в елементарних стандартних ситуаціях; відповідь мовленнєво не відшліфована (допускає більше від дев'яти мовленнєвих помилок). Завдання не виконане у визначений термін або виконане з порушенням норм академічної доброчесності.
Самостійна робота	6	Завдання виконане у визначений термін. Аспірант демонструє високий рівень знань і володіння темою, виявляє практичні здібності, досконалу здатність до самостійного, логічного й послідовного викладу матеріалу. Завдання оформлене відповідно до вимог.
	4-5	Завдання виконане вчасно. Аспірант демонструє достатній рівень знань і володіння темою, виявляє практичні здібності, близьку до досконалої здатність до самостійного, логічного й послідовного викладу мовного матеріалу, проте робить незначні помилки, які не заважають розумінню виконаного завдання, яке оформлене згідно з вимогами.
	2-3	Робота виконана у визначений термін. Аспірант демонструє належний рівень знань і володіння темою, проте в його відповідях трапляються фактичні помилки, що частково унеможливають розуміння виконаного/их завдання/нь. Оформлення загалом не відповідає вимогам.
	1	Завдання виконане у визначений термін, але аспірант демонструє недостатній рівень знань і володіння темою, у роботі наявні грубі лексичні / граматичні / стилістичні помилки, які повністю унеможливають розуміння виконаного завдання. Оформлення роботи частково або повністю не відповідає вимогам.
	0	Завдання не виконане вчасно / виконане з порушенням норм академічної доброчесності.
Контрольна робота	12	12 тестових питань по 1 балу або презентація (реферат) на задану тему.
Іспит	40	40 тестових питань по 1 балу або білет з 3 питаннями (2 по 15 балів, 1 по 10).

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної Інститутської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен	Залік
91-100	A (відмінно)	Відмінно	Зараховано
81-90	B (дуже добре)	Добре	
71-80	C		

	(добре)		
66–70	D (задовільно)	Задовільно	
60–65	E (достатньо)		
30–59	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)	Незадовільно	Не зараховано
1–29	F (неприйнятно – з обов'язковим повторним курсом)		

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі (допуск до екзамену) становить 30 балів. У разі отримання оцінки «неприйнятно» (нижче від 29 балів) аспірант зобов'язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» аспірант має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії аспірант може обрати повторне вивчення дисципліни.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань та загалом освітньо-науковий процес мають відповідати вимогам «Положення про академічну доброчесність наукових співробітників та здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України» (затверджене на засіданні вченої ради Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України 28 листопада 2019 р. (протокол № 9)).

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Базові

1. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. – М. : Высшая школа, 1991.
2. Глуценко В. А. Лінгвістичний метод і його структура // Мовознавство. – 2010. – № 6. – С. 32-44.
3. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : Курс лекцій. – К., 2011.
4. Иванова Л. П. Общее языкознание : Курс лекций. – К. : Освіта України, 2006 (2010).
5. Комарова З. Н. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике. – Екатеринбург, 2012.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : Підручник. – К. : Академія, 2003 (2006).
7. Общее языкознание : Методы лингвистических исследований. – М.: Наука, 1973.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : Напрями та проблеми. – Полтава: Довкілля; К, 2008.

Додаткові

1. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке : Учеб. пособ. – М. : Флинта; Наука, 2005.
2. Алтатов В. М. Что и как изучает языкознание // Вопросы языкознания. – 2015. – № 3. – С. 7-21.
3. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику : Учебник. – М. : Эдиториал УРСС, 2001.
4. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : Підручник. – К. : Академія, 2008.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник. – К. : Академія, 2004.
6. Беликов В. И., Крысин Л. П. Социолингвистика : Учебник. – М. : Изд-во РГГУ, 2001.
7. Бережняк В. М. Загальне мовознавство. Хрестоматія . – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011.
8. Волошин В. Г. Комп'ютерна лінгвістика : Навч. посіб. – Суми : Університет. книга, 2004.
9. Воробьев В. В. Лингвокультурология : Уч. пособ. – М. : Изд-во РУДН, 2010.

10. Єрмоленко С. С., Харитоновна Т. А., Ткаченко О. Б., Яворська Г. М., Ткаченко В. А. Мова в культурі народу // Мовознавство. – 1998. – № 4-5. – С. 3-17.
11. Іванова Л. П. Хрестоматія по общему языкознанию. – К. : Освіта України, 2008.
12. Маслова В. А. Лингвокультурология : Учеб. пособ. – М. : Академия, 2001.
13. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учеб. пособ. – М. : Тетра-Системс, 2008.
14. Мельничук О. С. Аспекти методології лінгвістичних досліджень // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 3–21.
15. Методологические проблемы языкознания / Отв. ред. А. С. Мельничук. – К., 1988.
16. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика : Учеб. пособ.. – М. : Аспект-пресс, 2000.
17. Мова і мовознавство в духовному житті суспільства : Монографія. – К., 2007.
18. Фрумкина Р. М. Психолінгвістика : Учебник. – М. : Академия, 2006.
19. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : Енциклопедичний словник. – К. АртЕк, 1998.
20. Широков В. А. та ін. Корпусна лінгвістика. – К., 2005.

Рекомендовані електронні ресурси

1. Голубовська І. О. Методологія і методи лінгвістичних досліджень : Робоча навчальна програма для аспірантів: URL: http://www.asp.univ.kiev.ua/doc/Perelik_fah_2013/filology/GolubovskaIO
2. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : Курс лекцій. – К., 2011: URL: <http://www.pinax.com.ua/wp-content/uploads/2015/04/ActualProblLinguist.pdf>
3. Комарова З. Н. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: URL: http://ifl.uspu.ru/images/stories/OA_лec/Komarova.pdf.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: URL: <http://bibl.com.ua/medicina/904/index.html>; <http://ua.convdocs.org/docs/index-5744.html>.

Затверджено на засіданні
вченої ради Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
3 вересня 2020 р. (протокол № 5)